

ფინანსები, ბანკები, ბირჟები

ფინანსური თაღლითობის ერთი მაგალითის შესახებ. ანუ ინტრიგა ფასიანი ქაღალდებით

რუსუდან პაპასკირი

სოხუმის სახელმწიფო უნივერსიტეტის
პროფესორი

ბაფის პროფესიული სერტიფიცირების 2011 წლის ივლისის გამოცდების ერთ-ერთ ტესტში დასმულ კითხვას – „რომელი შემთხვევა შეიძლება მიჩნეული იქნეს, როგორც წესი, თაღლითობად?“¹ ოთხი ასეთი სავარაუდო პასუხი ჰქონდა:

- ა) ბუღალტრის შეცდომა გადასახადების დაანგარიშებისას;
- ბ) აუდიტის კომიტეტის უუნარობა, შეისწავლოს და შეაფასოს საექვო გარიგება;
- გ) დირექტორის მიერ შემოსავლების ხელოვნურად გაზრდა;
- დ) საერთაშორისო სტანდარტების დარღვევა.

ჩატარებული გამოცდების ანალიზმა აჩვენა, რომ სტუდენტების უმრავლესობას შემოხაზული ჰქონდა მეოთხე – „დ“ სავარაუდო პასუხი. გამოცდების შედეგების ანალიტიკოსი ბ. ალავერდაშვილი „დ“ პასუხის არასწორობას სტუდენტებს ასე უსაბუთებს: „მსგავსი შეკითხვა წინა გამოცდაზეც მოვიდა და ახლაც გავიმეორებთ, რომ ACCA-ის კურსის ფარგლებში ხშირად მიმართავენ სტანდარტებს. ეს არ ნიშნავს, რომ პასუხის არჩევისას ეს მაგიური ტერმინი (ავტორს მხედველობაში აქვს ტერმინი „სტანდარტი“ – რ. პ.) უნდა მონიშნოთ მხოლოდ იმიტომ, რომ გგონიათ, ამის მოსმენა სურთ გამომცდელებს. უბრალო ლოგიკა მიგვანიშნებს, რომ შემთხვევითი შეცდომა, თუნდაც ამით სტანდარტი დაირღვეს, თაღლითობის დასამტკიცებლად საკმარისი მტკიცებულება არ არის, თუ არ

1 ბ. ალავერდაშვილი, ბაფის პროფესიული სერტიფიცირების 2011 წლის ივლისის გამოცდების ანალიზი, ჟ. „ბუღალტრული აღრიცხვა“, №8, 2011. გვ. 6.

ჩანს განზრახვა და გარკვეული სიკეთის მიღების სურვილი. ასეთი განსაზღვრა და სურვილი კი მხოლოდ „გ“ პასუხში მოიაზრება.

მე შევეცადე გამერკვია, რატომ ხდება, რომ ყოველ წელს ამ გამოცდებზე გასული სტუდენტების უდიდესი უმრავლესობა სწორედ „გ“ პასუხს არ მიიჩნევს თაღლითობად. ამის გასარკვევად, უპირველესად, განვმარტოთ, თუ რა არის თაღლითობა. თაღლითობა, ეს არის ქმედება, რომელიც მის „შემოქმედს“ უკანონოდ აძლევს რაღაცა სარგებელს. ახლა ვიმსჯელოთ იმაზე, თუ რა სარგებელს მისცემს საქართველოს კომპანიებს შემოსავლის ხელოვნური გაზრდა, ანუ შემოსავლის გაზრდა, ფიქტიურად, მხოლოდ ქალაქებზე (ბუღალტრულ ჩანაწერებში). ჩემი აზრით, რადგან გაზრდილი შემოსავალი სამეურნეო სუბიექტს აქცევს მაღალი დაბეგვრის ობიექტად, ასეთი ოპერაცია მას სარგებელს კი არა, ზარალს მისცემს. ასეთ შემთხვევაში მას მოუწევს იმ შემოსავალზეც კი მოგების გადასახადის გადახდა, რომელიც მას პრაქტიკულად არ მიუღია. ჩვენ სწორედ ასე ვასწავლით სტუდენტებს თეორიულადაც და პრაქტიკულადაც.

მაშ რა ხდება, რატომ ვასწავლით ერთს და ვთხოვთ მეორეს? ამის მიზეზი არის საზღვარგარეთის პრაქტიკის გავლენა. ეს ისე არ უნდა გავიგოთ, რომ თითქოს იქ გაზრდილ შემოსავლებზე გადასახადი არ ეზრდებათ, ან პირიქით – უმცირდებათ. სრულიადაც არა. იქ მოგების გადასახადის განაკვეთიც კი რანჟირებულია შემოსავლის სიდიდის მიხედვით (რაც ჩვენთან არ არის) და რაც მეტია შემოსავალი, მით მაღალია მოგების გადასახადის განაკვეთი. ეს იმას ნიშნავს, რომ შემოსავლის ხელოვნური გადიდებით იქაური კომპანია უფრო მეტად დაზარალდება, ვიდრე საქართველოში მოქმედი კომპანია. ამის მიუხედავად, ევროპის და ამერიკის კომპანიები (კერძოდ, მსხვილი კორპორაციები) ამ მსხვერპლზე მიდიან და იყენებენ აღრიცხვის საერთაშორისო სტანდარტების ყველა „ხვრელებს“ ოპერაციული შემოსავლების ხელოვნურად გასაზრდელად. თუ რა სარგებელი აქვთ მათ ამით, და, მაინცდამაინც რატომ ოპერაციულ შემოსავლებს ზრდიან და არა არაოპერაციულს, ამაზე ქვემოთ მექნება საუბარი.

შემოსავლების ხელოვნურად ზრდის მაქინაციებს, ძირითადად, ადგილი აქვს ამერიკის და ევროპის მსხვილ კორპორაციებში. ამის

მაგალითები მოხდა კომპანიებში: „McDATA“ (2004 წელს), „Cendall Squarch Corporation“ (1993 წელს), „Brightpoint Inc“ (1998 წელს), „THQ Inc“ (2005 წელს), „Time Warner Telecom“ (2007 წელს), „Marvell Xerox“, „Time Warner Telecom“ (2007 წელს). მათთან დაფიქსირდა შემოსავლის მექანიკურად ზრდის და საამორტიზაციო ხარჯების ხელოვნურად შემცირების მრავალი ფაქტი,¹ ეს ის კომპანიებია, რომელთა აქციები იყიდება ნიუ-იორკის, ტოკიოს და ლონდონის ბირჟებზე, სადაც გასაყიდად გამოტანილი აქციების ფასები, და საბოლოო ჯამში, ემიტენტ-კომპანიების საბაზრო ღირებულება დამოკიდებულია ამ კომპანიების ფინანსურ მდგომარეობაზე, რასაც, ძირითადად, მაღალი საოპერაციო შემოსავალი და, აქედან გამომდინარე, საოპერაციო მოგება აპირებებს. ყოველივე აქედან გამომდინარე, საზღვარგარეთის მსხვილი კორპორაციები მუდმივად ცდილობენ საკუთარი შთამბეჭდავი სურათი შექმნან ბირჟაზე და ამით ინვესტორები მოიზიდონ. მაშასადამე, შემოსავლების ხელოვნური ზრდა, მართალია, მათ დასაბეგრ ბაზას უზრდის, მაგრამ უმაღლეს საინვესტიციო მიმზიდველობას, რომელიც, როგორც ჩანს, მათ უფრო მეტი უღირთ, ვიდრე „ხელოვნურად შექმნილ შემოსავალზე“ გადახდილი გადასახადი.

რადგან საქართველოში საფონდო ბირჟა არ მუშაობს, ამიტომ საქართველოს სააქციო საზოგადოებებს, რომელთა აქციები კოტირებულია ბირჟაზე, ყალბი პოზიტიური ფინანსური ანგარიშგებების ხელოვნური სურათის შექმნის ცდუნება არ გააჩნიათ. უფრო – პირიქით: ისინი შემოსავლის არა ზრდის, არამედ შემცირების „ხვრელებს“ ეძებენ. ასე რომ, საქართველოში ვერ იპოვით ფირმას, რომელიც შემოსავლის ხელოვნური ზრდის მაქინაციებს ასრულებს. შემცირების მცდელობებს კი ხშირად აფიქსირებენ საქართველოს ფინანსთა სამინისტროს შემოსავლების სამსახური და კონტროლის პალატა. საქართველოში, ძირითადად, ეს ორი ორგანო ახორციელებს კომპანიების ფინანსურ კონტროლს. ასეთ დროს ევროპასა და ამერიკაში ასეთი ქმედებების პრევენციისა და აღმოფხვრისათვის მრავალი სახელმწიფო და კერძო ორგანიზაცია მუშაობს (აშშ-ში: SEC U. S. Securities and Exchange Commission, Fi-

1 შ. შალაშვილი, ფინანსური მაქინაციები და მათი აღმოფხვრის გზები – მსოფლიო პრაქტიკა, ჟ. „ბუღალტრული აღრიცხვა“, №6, 2011. გვ. 32-36.

nancial research and Analysis და სხვ.; ევროპაში: European Securities and Markets Authority და სხვ.). მათ უფლება აქვთ, ჩაატარონ დამოუკიდებელი საგამოძიებო პროცედურები და აღმოჩენილ თაღლითობასა და მაქინაციებს დააკისრონ სათანადო სამართლებრივი პასუხისმგებლობა.

ასე რომ, ჩემი აზრით, მანამ სანამ საქართველოში საფონდო ბირჟა სრულფასოვნად არ ამუშავდება, კომპანიები არ დაინტერესდებიან მექანიკურად გაზრდილი შემოსავლების ჩვენებით და თუ ასეთი მაინც მოხდა, ის არა თაღლითობად, არამედ დაშვებულ შეცდომად უნდა ჩაითვალოს. საქართველოს პირობებისთვის თაღლითობად უნდა ჩაითვალოს ხელოვნურად შემცირებული შემოსავალი, რასაც მრავალი კომპანია ორმაგი ბუღალტერიის წარმოებით ახერხებს.

რაც შეეხება არაოპერაციულ შემოსავლებს, მათი ხელოვნური გაზრდით უცხოური კომპანიები იმიტომ არ არიან დაინტერესებული, რომ ასეთი შემოსავლების სიდიდე ინვესტორებს არ აინტერესებთ.